כיתות ז'-ט' | גמרא | שיעור 3 מתוך 5 | 45 דק' | מסכת סוכה, דף ד ע"א - ה ע"א

סוכה שאינה גבוהה עשרה טפחים

להורדה: מערך שיעור מלא (PDF) · דף עבודה (PDF) · מערך (Word) · דף עבודה (Word)

🎯 מטרות השיעור

- התלמידים ידעו שסוכה צריכה להיות גבוהה לפחות עשרה טפחים (בערך 80 עד 96 ס"מ), ושנמוכה מזה פסולה.
- התלמידים יכירו את המקור בגמרא: הארון (תשעה טפחים) והכפורת (טפח) הם יחד עשרה, ו"ודברתי אתך מעל הכפורת".
- התלמידים יבינו את דברי רבי יוסי, שהשכינה לא ירדה למטה מעשרה טפחים, ואת הקושיות מהפסוקים והתירוצים.
- התלמידים יישמו את הדין במקרה מעשי: סוכה נמוכה שחפרו בה בור ("חקק") כדי להשלים לעשרה.

📖 הסבר למורה

סוכה צריכה להיות גבוהה לפחות עשרה טפחים (בערך 80 עד 96 ס"מ). הגמרא לומדת זאת מהארון שבמשכן: ארון תשעה טפחים וכפורת טפח, ו"ודברתי אתך מעל הכפורת". רבי יוסי אומר שהשכינה לא ירדה למטה מעשרה ומשה ואליהו לא עלו למעלה מעשרה, והגמרא מתרצת את הפסוקים שנראים סותרים. בסוף התלמידים מיישמים את הדין בסוכה נמוכה שחפרו בה בור כדי להשלים לעשרה.

📜 המקור (מנוקד, מתוך ספריא)

משנה, סוכה ב ע"א (המשך המשנה הראשונה)

וְשֶׁאֵינָהּ גְּבוֹהָה עֲשָׂרָה טְפָחִים, וְשֶׁאֵין לָהּ (שְׁלֹשָׁה) דְּפָנוֹת, וְשֶׁחַמָּתָהּ מְרוּבָּה מִצִּלָּתָהּ — פְּסוּלָה.

גמרא, סוכה ד ע"ב

וְשֶׁאֵינָהּ גְּבוֹהָה עֲשָׂרָה טְפָחִים. מְנָלַן? אִתְּמַר, רַב וְרַבִּי חֲנִינָא וְרַבִּי יוֹחָנָן וְרַב חֲבִיבָא מַתְנוּ. בְּכוּלֵּהּ סֵדֶר מוֹעֵד, כָּל כִּי הַאי זוּגָא — חַלּוֹפֵי רַבִּי יוֹחָנָן וּמְעַיְּילִי רַבִּי יוֹנָתָן. אָרוֹן תִּשְׁעָה, וְכַפּוֹרֶת טֶפַח — הֲרֵי כָּאן עֲשָׂרָה, וּכְתִיב: ”וְנוֹעַדְתִּי לְךָ שָׁם וְדִבַּרְתִּי אִתְּךָ מֵעַל הַכַּפֹּרֶת”,

ברייתא, סוכה ה ע"א

וְתַנְיָא, רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: מֵעוֹלָם לֹא יָרְדָה שְׁכִינָה לְמַטָּה, וְלֹא עָלוּ מֹשֶׁה וְאֵלִיָּהוּ לַמָּרוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר: ”הַשָּׁמַיִם שָׁמַיִם לַה’ וְהָאָרֶץ נָתַן לִבְנֵי אָדָם”.

גמרא, סוכה ה ע"א

וְלֹא יָרְדָה שְׁכִינָה לְמַטָּה? וְהָכְתִיב: ”וַיֵּרֶד ה’ עַל הַר סִינַי”! לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרָה טְפָחִים. וְהָכְתִיב: ”וְעָמְדוּ רַגְלָיו בַּיּוֹם הַהוּא עַל הַר הַזֵּיתִים”! לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרָה טְפָחִים. וְלֹא עָלוּ מֹשֶׁה וְאֵלִיָּהוּ לַמָּרוֹם? וְהָכְתִיב: ”וּמֹשֶׁה עָלָה אֶל הָאֱלֹהִים”! לְמַטָּה מֵעֲשָׂרָה. וְהָכְתִיב: ”וַיַּעַל אֵלִיָּהוּ בַּסְעָרָה הַשָּׁמָיִם”! לְמַטָּה מֵעֲשָׂרָה. וְהָכְתִיב: ”מְאַחֵז פְּנֵי כִּסֵּא פָּרְשֵׂז עָלָיו עֲנָנוֹ”, וְאָמַר רַבִּי תַּנְחוּם: מְלַמֵּד שֶׁפֵּירַשׁ שַׁדַּי מִזִּיו שְׁכִינָתוֹ וַעֲנָנוֹ עָלָיו! לְמַטָּה מֵעֲשָׂרָה.

גמרא, סוכה ד ע"א - ד ע"ב

הָיְתָה פְּחוּתָה מֵעֲשָׂרָה טְפָחִים, וְחָקַק בָּהּ כְּדֵי לְהַשְׁלִימָהּ לַעֲשָׂרָה, אִם יֵשׁ מִשְּׁפַת חֻקָּק וְלַכּוֹתֶל שְׁלֹשָׁה טְפָחִים — פְּסוּלָה. פָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה טְפָחִים — כְּשֵׁרָה.

👩‍🏫 מהלך השיעור (45 דקות)

1. פתיחה: מודדים עשרה טפחים (5 דקות)
2. המשנה ו"מנלן?": הארון והכפורת (10 דקות)
3. רבי יוסי: השכינה לא ירדה למטה מעשרה (12 דקות)
4. מקרה מעשי: חקק להשלימה לעשרה (10 דקות)
5. סיכום ודף עבודה (8 דקות)

פירוט מלא של כל שלב, עם הסברים, טיפים ושאלות לכיתה, נמצא במערך השיעור המלא (PDF).

💬 שאלות לדיון

1. הגמרא לומדת דין של סוכה מהארון שבמשכן. מה דומה בין סוכה לבין המקום שבו השכינה "נפגשת" עם משה?
2. רבי יוסי אומר "השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם". מה התפקיד של האדם בארץ לפי הפסוק הזה?
3. הגמרא מתרצת כל קושיה באותה דרך ("למעלה מעשרה" או "למטה מעשרה"). למה זה מראה שהכלל של רבי יוסי חזק?
4. בחקק, למה המרחק מהקיר חשוב כל כך? מה היה קורה אילו היו מכשירים גם בור באמצע הסוכה?

💡 הערות למורה

להלכה: סוכה שאינה גבוהה עשרה טפחים פסולה (שולחן ערוך, אורח חיים תרלג, ח). היתה נמוכה מעשרה וחקק בה להשלימה לעשרה: אם אין בין החקק לכותל שלושה טפחים כשרה, ואם יש שלושה טפחים פסולה (שם, תרלג, י).

נוסח המשנה והגמרא הועתק מספריא (מהדורת וויליאם דוידסון, ארמית מנוקדת). מומלץ שמורה יעבור על החומר לפני השיעור.

📝 בדף העבודה

השלמת מילים (9 חסרים ומחסן מילים), טבלת פסוקים ותירוצים, 5 שאלות הבנה ושאלת חשיבה. מחוון מלא בעמוד השני.

מקורות

- סוכה ד ע"א (ספריא)
- סוכה ד ע"ב (ספריא)
- סוכה ה ע"א (ספריא)
- שולחן ערוך, אורח חיים תרלג (ספריא)

מחוון: סוכה שאינה גבוהה עשרה טפחים

1. **חלק א:** (1) תִּשְׁעָה (2) טֶפַח (3) עֲשָׂרָה (4) הַכַּפּוֹרֶת (5) שְׁכִינָה (6) וְאֵלִיָּהוּ (7) וְחָקַק (8) שְׁלֹשָׁה (9) פָּחוֹת. המילה "אַרְבַּע" במחסן היא מסיחה ואינה נכנסת.
2. **חלק ב:** וירד ה' על הר סיני: למעלה מעשרה טפחים. ועמדו רגליו על הר הזיתים: למעלה מעשרה טפחים. ומשה עלה אל האלהים: למטה מעשרה. ויעל אליהו בסערה השמים: למטה מעשרה. מאחז פני כסא: למטה מעשרה.
3. **חלק ג:**
   1. עשרה טפחים: בערך 80 עד 96 ס"מ.
   2. מהארון, שגובהו תשעה טפחים, ומהכפורת שעוביה טפח: יחד עשרה. ובפסוק "ודברתי אתך מעל הכפורת".
   3. אמה וחצי. אמה היא שישה טפחים, ולכן הארון גבוה תשעה טפחים.
   4. שהשכינה לא ירדה למטה ומשה ואליהו לא עלו למרום, כי "השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם". מכאן שלמעלה מעשרה טפחים מתחילה רשות אחרת.
   5. כשרה רק אם בין שפת הבור לקיר יש פחות משלושה טפחים. אז הקיר נחשב כאילו הוא יורד עד תחתית הבור.
4. **חלק ד:** שאלה פתוחה. כל תשובה מנומקת מתקבלת.